

O'ZMU XABARLARI

ВЕСТНИК НУУЗ

АСТА NUUZ

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI ILMIY JURNALI

JURNAL
1997 YILDAN
CHIQA
BOSHLAGAN

2024
1/4

Ijtimoiy-
gumanitar
fanlar turkumi

Bosh muharrir:

MADJIDOV I.U. – t.f.d., professor.

Bosh muharrir o'rinbosari:

ERGASHOV Y.S. – f-m.f.d., professor.

SHIRINOVA R.X. – fil.f.d., professor.

Tahrir hay'ati:

Sagdullayev A.S. – t.f.d., akademik.

Ashirov A.A. – t.f.d., prof.

Balliyeva R. – t.f.d., prof.

Malikov A.M. – t.f.d., prof.

Yusupova D.Y. – t.f.d., prof.

Yunusova X.E. – t.f.d., prof.

Murtazayeva R.H. – t.f.d., prof.

Mo'minov A.G. – s.f.d., prof.

Abdulayeva N.B. – f.f.d., prof.

Madayeva Sh.O. – f.f.d., prof.

Tuychiyev B.T. – f.f.d., prof.

Utamuradov A. – f.f.n., prof.

Muxammedova D.G. – psix.f.d., prof.

Boltaboyev H. – fil.f.d., prof.

Rahmonov N.A. – fil.f.d., prof.

Siddiqova I.A. – fil.f.d., prof.

Sa'dullayeva N.A. – fil.f.d., dots.

Arustamyan Y.Y. – fil.f.d., dots.

Pardayev Z.A. – fil.f.f.d., PhD.

Mas'ul kotib: **PARDAYEV Z.A.**

TOSHKENT – 2024

MUNDARIJA

Tarix

Barotov S. Ashtarxoniyalar davrida Buxoro xonligida hunarmandchilikning ahvoli.....	4
Ibadullayeva G. Millatlar o'rtasidagi diniy bag'rikenglik masalasi - taraqqiyot garovidir.....	7
Mirsoatova S. Farg'ona vodiysi tosh davri arxeologiyasining ilk tadqiqotlari borasida.....	10
Rajabova R. Mutasavvif allomalar asarlarida bag'rikenglik asoslarining aks etishi.....	13
Salomov I. Ikkinchi jahon urushi yillarida O'zbekistonda tabiiy va qishloq xo'jaligi fanlari rivoji.....	16
Xamidova M. Temuriylar davrining Qashqadaryo vohasidagi me'moriy obidalari tarixidan.....	20
Xoliqulov P. O'zbekistonning eng yangi tarixi fanini o'qitish bugungi kunning dolzarb masalasi.....	24
Hayitov U. Fayzulla Xo'jayevning 1920 yilgi ijtimoiy-siyosiy faoliyati.....	26
Zhang A. The historical significance of ban Chao's governance of the Western regions.....	29
Falsafa. Pedagogika. Psixologiya. Metodika. Sotsiologiya. Siyosiy fanlar. Islomshunoslik	
Abdirakhimova M. Pedagogical mechanisms of forming the lingua methodical experiences on students.....	33
Abdullaeva F. Turizm terminologiyasini o'qitishning o'ziga xos jihatlari.....	36
Abdumannatova A. Talabalarda musiqa turizmi vositasida tolerantlikni rivojlantirishda tarbiyaviy tadbirlarning o'rni.....	39
Abduraxmonova S. Pedagogik amaliyot — talabalarni ota-onalar bilan hamkorlik qilishga tayyorlashning ilmiy nazariy asoslari.....	43
Ablazov E. Mediamadaniyat va mediafalsafaning o'zaro aloqadorligi.....	46
Avazov S. O'zbekistondagi mehnat migratsiyasi yo'nalishlari va sabablari.....	50
Akbaraliyeva A. Bo'lajak psixolog-mutaxassislarining professional sifatleri shakllanishining psixologik determinantlari.....	53
Akmalova A. Raqamlashtirish sharoitida talabalar intellektual salohiyatini rivojlantirish.....	56
Alikulova M. The value of literature education in the 21st century.....	59
Aminova N. Frensis bekon falsafasida bilim kuch sifatida.....	62
Amirova N. Pedagogik faoliyatda kasbiy motivlarni shakllanishining psixologik shart-sharoitlari.....	65
Atakav I. Mantiqiy fikrlash asosida o'quv topshiriqlari orqali tarbiya fanini o'qitishning innovatsion usullari.....	68
Axmedova M. Проблемы обучения языку специальности студентов гуманитарных направлений.....	72
Axmedova S. Parlamentarizm tushunchasi va uning ilmiy talqinlari.....	75
Babayev T. Siyosiy kommunikatsiya tizimida xalq bilan muloqotning rivoji.....	78
Бабаева И. Библиотека как основной источник ресурсов развития самообучения у студентов в Ювяскюльском университете.....	81
Bekchanova K. Maktabgacha yoshdagi bolalarda o'z-o'zini boshqarish ko'nikmasi rivojlanishining o'ziga xosligi.....	83
Bolliyev K. Uzlüksiz ta'lim jarayonida texnologiya fani o'qituvchisining kasbii kompetensiyasini takomillashtirish metodikasi.....	86
Boltayeva D. Media makonda radikalizm shakllanishining nazariy-metodologik asoslari.....	89
Valiyeva Z., Tursunova N. Ekologiya va uning inson faoliyatidagi o'rni.....	92
Do'styorova S. Milliy o'zlikni anglashning inson ma'naviy dunyosini rivojlanishidagi ahamiyati.....	95
Jamoliddinova N. Differentiated instructions: utilising tiered activities in EFL classes.....	98
Jumaniyazova I. Psixologik salomatlikning asosiy tushunchalari va mohiyati.....	101
Ismanova A. Yoshlarga oid davlat siyosatini amalga oshirishning pedagogik tahlili.....	104
Казимова Л. Роль воспитателя в формировании эмоционального благополучия детей дошкольного возраста.....	108
Камалова Н. Анализ феномена бедности в контексте социальных теорий.....	111
Karimov B. Jismoniy tarbiya darslarida innovatsion texnologiyalarni qo'llashning ilmiy – pedagogik asoslari.....	114
Kudaybergenov S. Ilm – ijtimoiy barqarorlik tamoyili.....	117
Qayumova M. O'simliklar hujayrasida plazmoliz va deplazmoliz jarayonlarini o'rganishda biologiya va fizika fanlarining integratsiyasi.....	120
Qayumova S. Maktab o'quvchilarida art- terapiyadan foydalanishning rivojlanishidagi ijtimoiy tarixiy ahamiyati.....	123
Mamatkarimova B. Sirtqi ta'lim yo'nalishi talabalarining professional leksikasini rivojlantirishdagi ustuvor yo'nalishlar.....	126
Mixliyeva G. Erkinlik va mas'uliyat tushunchalari to'g'risida turli qarashlar.....	129
Muydinov D. Yevropani migratsiya siyosati tajribasining MDH mintaqasi uchun ahamiyati.....	132
Mullaboyeva N., Rustamova T. Yetuklik yoshidagi ayollarda yolg'izlik muammosini o'rganilishi.....	136
Муратов Б. Методы и приемы обучение русскому языку на материале произведений В. М. Шукшина.....	139
Musoyeva A. Ta'limni boshqarish tizimlari va raqamli kutubxonalarning ilmiy yozuv kompetensiyasini oshirishdagi ahamiyati (AQSh misolida).....	142
Musurmonova Sh. Milliy qadriyat – milliy tarbiyaning bosh mezonlari.....	145
Nazarov A. XIX asr ikkinchi yarmi – XX asr boshlarida Turkistonda ma'rifatparlik–maktabchilik g'oyasining shakllanishida jadid ma'rifatparvarlarining roli.....	148
Nasrullayeva A. Yoshlarda turmush qurishga nisbatan ijtimoiy fobiya shakllanishining psixologik omillari.....	152
Nizamova Sh. Mamlakatimizda boks mashhur rivojlanayotgan sport turlaridan biri.....	156
Nomozov H. Theoretical aspects of the organization of the training system based on mobile educational technologies.....	159
Rizayeva G. Bo'lajak tarbiyachilarni kasbiy kompetentligini rivojlantirishda boshqaruv madaniyatini shakllanishi.....	162
Ruzikulova N. Boshlang'ich sinflarda topishmoq va maqol janrini o'rganish masalalari.....	165
Rustamov I. Ibn Sino falsafiy qarashlarini o'rganilish tarixidan.....	169
Saliyeva N. Yoshlar ideosferasini rivojlantirishda g'oyaviy tarbiya va mafkuraviy omillarning ijtimoiy-siyosiy ahamiyati.....	172
Sa'dullayev A. O'smir kurashchilarda xavotirlanish hissini yengishda irodaviy sifatlarni shakllantirish aspektlari.....	176
Smetova J. Talabalarni tarbiya fanidan mustaqil ta'lim bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish.....	179
Soatov I., Temirova M. Perceptions and challenges encountered by teachers who are currently struggling to implement english as a medium of instruction at denau institute of entrepreneurship and pedagogy.....	183
Soqiyev X. Axborotlashgan jamiyatda shaxs shakllanishining zamonaviy tendensiyalari.....	186
Suvanova D. Estetik madaniyat va uning ijtimoiy-falsafiy masalalari.....	189
Suleymanova T. O'smirlardagi suicidal xulq-atvorning psixologik diagnostikasi va korreksiyasi imkoniyatlari.....	192
Suyunova N. Mortimer Adlarning ta'lim va o'qitish haqidagi konsepsiyasining tizimli tahlili.....	195
Tanikulov J. Jamoatchilik fikrini o'rganish metodologiyasi (media axborot tizim misolida).....	199

Tilakova Sh. Biologiya fanini o'qitish samaradorligini oshirishda virtual laboratoriya mashg'ulotlarini qo'llash.....	202
To'rayev R., Abilov S., Mamayusufov M. Bo'lajak professional ta'lim o'qituvchilarining kasbiy faoliyatini rivojlantirish metodikasi.....	204
Turobov Y. Markaziy Osiyoda qadimgi davlatchilik ta'limotlarining vujudga kelishi, falsafiy g'oyalar evolyutsiyasi	207
Uktamov N. Zamonaviy o'zbek jamiyatida ijtimoiy kapitalni shakllantirish va rivojlantirishning zarurati.....	210
Umurzoqov D. Etnik o'zaro munosabatlar millatlararo barqarorlikni ta'minlashning muhim omili sifatida	213
Usmonov S. Globallashtirish va yoshlar siyosati masalalari.....	217
Файзуллаева Н. Личностно-ориентированный подход в обучении английскому языку	220
Хамракulova К. Oiladagi zo'raonliklarni oldini olish va unga qarshi kurashish bo'yicha tushuntirish ishlarining o'ziga xos xususiyatlari	223
Xolmatov Sh. O'zbekistonda gender tenglik falsafasini huquqiy namoyon bo'lishi.....	226
Xushnazarova M. Volontyorlik (ko'ngillilik) faoliyatining innovatsion shakllari va ularning pedagogik tahlili.....	229
Шамсутдинова Н. Идейная основа мистических мировоззрений Ибн Сины	233
Шарифходжаева Н. Влияние Мухаммада Али Джинны на формирование идеологии Пакистана.....	237
Egamberdiyeva Y. O'qituvchi va o'quvchining birgalikdagi qo'shma faoliyatida boshlang'ich ta'lim mazmunini o'zgartirish fenomeni	240
Ergashev Sh. Yoshlarimiz orasida jinoyatchilik va diniy ekstremizmning oldini olish davr talabi	244
Erqulov Z. Ekologik oqibatlarini bartaraf etishda ma'naviy-intellektual omillarni rivojlantirish xususiyatlari.....	247
Yusupov R., Isomiddinov S. O'zbekiston qonunchiligida inson huquqlarining kafolati.....	250
Yadgarova S. Atrof-muhitni muhofaza qilishda ekologik ko'nikmalarning o'rni	254
Yakubov U. Talabalarning menejerlik kompetensiyasini rivojlantirish imkoniyatlari	257

Filologiya

Absalamova G. Ingliz va fransuz terminologiyasining nazariy konsepsiyalari.....	261
Akbarxodjayeva F. Ommaviy axborot vositalarida tibbiyot terminlarining voqelanishiga doir qarashlar	264
Акминиязова Г. Отражение торговых практик и купечества в Каракалпакском фольклоре	267
Alimova N. Ingliz tili fanini o'qitishda ta'limni individuallashtirishning mavjud holati va uni takomillashtirish yo'llari	270
Artikova N. The role of dialogic discourse in the formation of incomplete sentences	273
Aronova M. Tibbiy diskurs tavsifi: yondashuv va tasniflar.....	276
Babaeva S. Shakespeare's influence on modern world literature.....	279
Babajanova A. Boris Pasternak va Abdulla Oripov she'riyatida bahor mavzusi	282
Baltayeva N. Ingliz tilini o'qitishda sinonim so'zlarining o'xshash va farq qiluvchi jihatlarini o'zlashtirishni shakllantirish.....	285
Baxtiyorova M. Onomastik konsept tushunchasi.....	288
Boboyeva M. Ingliz va o'zbek tillarida so'z birikmalari tizimida derivatsion jarayonning kechishi.....	292
Bobojonova Sh. Linguoculturology and concept	296
Bobokalonov R., Rustamova F. Astronomik va kosmologik so'zlarning komparativ-diskursiv tahlili.....	300
Boqiyeva M., Ochilova N. Linguopragmatic analysis of language units with the meaning of negation in english and uzbek	303
Davronova Z. Methods of using realities in a fiction text.....	306
Daliev M. Lisoniy terminlarning shakllanishida kognitiv jarayonlarning ahamiyati	309
Jumaniyozov Z., Masharipova Y. Tarjimaga lingvokulturologik yondashuv	312
Jo'rayev A. Minnatdorchilik bildirish nutqiy janri tasnifi masalasi	315
Israilova S. Qozoq, turk va o'zbek tillarida "Ko'k yadroli birliklarning semantikasi"	318
Машарипова С. Характеристика сочинительных союзов по строению и употреблению	321
Nazarov S. Tilshunoslikda so'z va so'z birikmasiga ta'rif va tavsif.....	324
Oblaqulova D. The process approach to enhance students' writing skill in english classroom	326
Obruyeva G. Atoqli ot komponentli frazeologik birliklarning semantik maqomi	329
Pulatova M. Kristofer Marlo, Abdulla Oripov va Pirmqul Qodirov yaratgan Sohibqiron Temur obrazlarining qiyosiy tahlili ..	332
Po'latova S. Mif va asotirlarga xos leksik birliklarni lingvomadaniy tahlili	336
Raxmonova Z. Ingliz tilida baxtlilik va baxtsizlik konseptual binar oppozitsiyasi verbalizatorlarining semantik maydoni masalalari	339
Raxmonova Sh. Erkin Vohidov g'azaliyotida vaslning o'rni	342
Raxmatova B. Translation problems of english legal discourse	345
Saloxiddinov M. Tugallanganlikning grammatik ko'rsatkichlari.....	348
Saparova M. O'zbek tili tezaurusida ot so'z turkumiga oid so'zlarning ma'naviy kategoriyalashtirish masalasi	351
Safarova N. Tilshunoslikda interferensiya hodisasi va uning shakllanishi haqida olimlarning qarashlari	354
Солнева М. Фонетический аспект в паралингвистике	357
Tilavov Sh. Ingliz va o'zbek tillarida tipologik nisbat kategoriyasi	360
Ubaydullayev A. Mumtoz adabiyot qo'lyozma manbalarning lingvistik tadqiqi ("Devoni hikmat" asari misolida).....	363
Umurzoqova M. Lisoniy shaxs tushunchasining lingvomadaniy aspektida o'rganilishi	367
Usmonova Z. Tarixiy voqelik tasvirida fakt va talqin muammosi (Xurshid Davron lirikasi misolida).....	370
Egamberdieva Sh. The analysis of language of advertising discourse based on english advertising texts	373
Erdanova S. Development of discursive thinking and discursive speech	376
Яхшибоева Н. Лингвистический анализ использования рекламы и туристической речи в текстах	380

Dilsora BOLTAYEVA,
Buxoro davlat universiteti o'qituvchisi
E-mail: daikonbnm@gmail.com

Buxoro Pedagogika instituti (PhD) S.Hamroyev taqrizi asosida

THEORETICAL-METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE FORMATION OF RADICALISM IN MEDIA SPACE

Annotation

This article provides information about radicalism in the Media space, discord on the internet. Also the reasons for the use of the media space of radical flows and their audience are revealed.

Key words: Internet, social network, Gabriel Weimann, audience, media space, Information, Communication.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ РАДИКАЛИЗМА В МЕДИАПРОСТРАНСТВЕ

Аннотация

В данной статье представлена информация о радикализме в медиапространстве, конфликтах в интернете. Также раскрыты причины использования медиапространства радикальными течениями и их аудитория.

Ключевые слова: Интернет, социальная сеть, Габриэль Вейманн, аудитория, медиапространство, информация, общение.

MEDIA MAKONDA RADIKALIZM SHAKLLANISHINING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI

Annotatsiya

Mazkur maqolada Media makondagi radikalizm, internetdagi itxtiloflar haqida ma'lumot berilgan. Shuningdek radikal oqimlarning media makon foydalanish sabablari va ularning auditoriyasi ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Internet, ijtimoiy tarmoq, Gabriel Veymann, auditoriya, media makon, axborot, muloqot.

Kirish. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev shunday ta'kidlaydi: yosh avlod tarbiyasi haqida gapirganda, Abdurauf Fitrat bobomizning mana bu fikrlariga har birimiz, ayniqsa, endi hayotga kirib kelayotgan o'g'il-qizlarimiz amal qilishlarini juda-juda istardim. Mana, ulug' ajdodimiz shunday deb yozganlar: "Xalqning aniq maqsad sari harakat qilishi, davlatmand bo'lishi, baxtli bo'lib izzat-hurmat topishi, jahongir bo'lishi yoki zaif bo'lib, xorlikka tushishi, baxtsizlik yukini tortishi, e'tibordan qolib, o'zgalarga tobe va qul, asir bo'lishi ularning o'z ota-onalaridan bolalikda olgan tarbiyalariga bog'liq". Bugungi kunda yon-atrofimizda diniy ekstremizm, terrorizm, giyohvandlik, odam savdosi, noqonuniy migratsiya, "ommaviy madaniyat" degan turli balo-qazolarning xavfi tobora kuchayib borayotganini hisobga oladigan bo'lsak, bu so'zlarning chuqur ma'nosi va ahamiyati ma'lum bo'ladi. Haqiqatan ham hozirgi vaqtda yoshlar tarbiyasi biz uchun o'z dolzarbligi va ahamiyatini hech qachon yo'qotmaydigan masala bo'lib qolmoqda.

Bugungi tez o'zgarayotgan dunyo insoniyat oldida, yoshlar oldida yangi-yangi, buyuk imkoniyatlar ochmoqda. Shu bilan birga, ularni ilgari ko'rilmagan turli yovuz xavf-xatarlarga ham duchor qilmoqda. G'arazli kuchlar sodda, g'o'r yoshlarni o'z ota-onasiga, o'z yurtiga qarshi qayrab, ularning hayotiga umriga zomin bo'lmoqda [1].

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Hozirgi vaqtda turli xil terrorchi guruhlar va terrorchi guruhlarning har bir a'zosi YouTube, Facebook, Twitter, Telegram kabi ijtimoiy tarmoqlardan foydalanadi. Terrorchi guruhlar quyidagi maqsadlarda ijtimoiy tarmoqlardan foydalanadi:

-ijtimoiy tarmoqlar orqali o'zlarining maqsadlarini yanada kengaytirish;

-ijtimoiy tarmoqlar orqali yangi a'zolarini jalb qilish;

-ijtimoiy tarmoqlar orqali o'qimishli va ziyoli insonlarni to'plash;

-ijtimoiy tarmoqlar orqali xabarlarni tezroq dunyo ommasiga yetkazish.

Tadqiqot metodologiyasi. Dunyoda terrorizmga qarshi kurashadigan hukumatlar va agentliklar sa'y-harakatlari natijasida terrorchi tashkilotlarning ijtimoiy tarmoqlardagi faoliyatini to'xtatishga harakat qilinyapti. Terrorchi guruhlarining ijtimoiy tarmoqlardan keng ko'lamda foydalanishi quyidagi elementlarga bog'liq:

- birinchidan ijtimoiy tarmoqlar arzon bo'lgani sababli;

- ikkinchidan ijtimoiy tarmoqlardan ko'p insonlarning kirish imkoniyatlari qulay bo'lganligi sababli. Bu guruhlar o'zlarining g'oyalarni to'g'ri qilib ko'rsatish orqali tinglovchilarni jalb qilib, insonlarga ta'sir ko'rsatishga harakat qiladilar. Tadqiqotchilarning fikriga ko'ra: "Insonlar agar bu guruhlarining ijtimoiy tarmoqdagi sahifalariga o'ziga vaqtini sarflasa, ikkiyuzlamachi va zulmkorlik g'oyalari aks etgan fikrlarni haqiqiy insondan eshitganday inson o'zini his qiladi". Terrorchi guruhlaridan biri bo'lgan Al-Qoida ijtimoiy tarmoqlardan ko'p va keng ko'lamda foydalanadi. Terrorchi guruhlarining deyarli barchasi ijtimoiy tarmoqlarda mavjud. Al-Qoida tashkiloti birinchi bo'lib internetdan foydalanagan. Terrorchi guruhlarining boshliqlari internetga doimiy ravishda video va audio xabarlarni joylashtirib kelyapti. ISHID jangarilari insonni boshidan judo qilingan videolarni internetdagi sahifalariga joylab, shu tariqa oddiy insonlarni internetdan qo'rqitishga asoslangan usulni o'ylab topgan [1].

Tahlil va natijalar. Islom tarixi va madaniyati G'arbdagi mahalliy terrorchilar ham o'zlarining g'oyalarni tarqatish uchun ijtimoiy media va texnologiyalardan foydalanadilar. Terroristik tashkilotlar o'z maqsadlariga erishish va o'z xabarlarini tarqatish uchun demokratik mamlakatlarning ochiq ommaviy axborot vositalariga tayanadilar. Media tashkiloti terrorchilik tashkilotlari maqsadlarini qo'llab-quvvatlamasligi mumkin, ammo ular

hozirgi voqealar va muammolar haqida xabar beradi. Raqobatli ommaviy axborot vositalari muhitida, terror xuruji sodir bo'lganida, ommaviy axborot vositalari ushbu voqeani yoritib berishga shoshilishadi. Bunda ommaviy axborot vositalari terrorchilik tashkilotlari haqidagi xabarlarni tarqatishda yordam beradi. Terror guruhlar va ommaviy axborot vositalari o'rtasidagi munosabatlarning yorqin misollaridan biri Usoma ben Ladenning audio va video yozuvlarini tarqatishi edi. Ushbu lentalar to'g'ridan-to'g'ri arab telekompaniyalariga, jumladan Al-Jazira kanallariga yuborildi [3]. Xayfa universitetidan Gabriel Veymann tomonidan o'tkazilgan tadqiqotda Veymanning aytishicha, Internetda uyushgan terrorchilik harakatlarining qariyb 90 foizi ijtimoiy tarmoqlar orqali amalga oshiriladi. Veymanning so'zlariga ko'ra, terror guruhlar o'z xabarlarini tarqatish, a'zolari yollash va razvedka to'plash uchun Twitter, Facebook, YouTube va Internet forumlar kabi ijtimoiy media platformalaridan foydalanadilar. Terror guruhlar ijtimoiy mediaga murojaat qilmoqdalar, chunki ijtimoiy media vositalari arzon va qulaydir, xabarlarni tez, keng tarqatilishini osonlashtiradi va asosiy ommaviy axborot vositalarining filtrisiz yoki tanlab olinmasdan tinglovchilar bilan bemalol muloqot qilishga imkon beradi. Shuningdek, ijtimoiy media platformalari terror guruhlariga o'z tarmoqlari bilan aloqada bo'lishga imkon beradi. Oldin terror guruhlar vositachilar orqali xabarlarni tarqatishgan bo'lsa, ijtimoiy media platformalari terror guruhlariga to'g'ridan to'g'ri mo'ljallangan auditoriyaga xabarlarni yuborishga va real vaqtda o'z auditoriyasi bilan suhbatlashishga imkon beradi [4]. Al-Qoida ijtimoiy tarmoqlardan eng ko'p foydalanadigan terror guruhlaridan biri sifatida qayd etilgan. Rand korporatsiyasining katta maslahatchisi Brayan Jenkins Al-Qoidaning Internetdan birinchi foydalanishi haqida shunday deydi: "Deyarli barcha terrorchilik tashkilotlarida veb-saytlar mavjud bo'lsa-da, Al-Qoida birinchi bo'lib Internetdan to'liq foydalanadi. Bu Al-Qoidaning o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiradi. U o'zini global harakat deb biladi. Uning rahbarlari kommunikatsiyalarni kurashning 90 foizi deb bilishadi". "Texnologiya asrida jinoyatchilik va terrorizmga qarshi kurash" kitobining muallifi Rob Ueynvurtning so'zlariga ko'ra, ISHID o'z xabarini tarqatish uchun ular yuzdan ortiq saytlardan foydalanadi. Bu terrorchi guruhlar tomonidan ijtimoiy ommaviy axborot vositalaridan qanchalik keng foydalanilayotganligini ko'rsatadi. Edgar Jones o'zining "Efir orqali terrorizmni qabul qilish: yollash va radikalizatsiya" nomli maqolasida Ishid yangi a'zolari yollash va ularning xabarlarini ommaga yetkazish uchun hujjatli filmlardan va hatto o'zlarining Dabiq jurnalidan foydalandi.

Axborot asri deb atalayotgan hozirgi zamonda ma'lumot olish va axborot almashishning qulay vositasi internetdir. Biroq bu tarmoqda hamma narsa aralash-quralash oq bilan qora, ezgulik bilan yovuzlik. Ma'lumot tarqatish, biznes va reklama uchun katta maydonga aylangan global tarmoqni nazorat qilishning imkoni yo'q. Shuning uchun ham "o'rgimchak to'ri"da buzg'unchi g'oyalar targ'iboti va terrorga chaqiriqlar juda ko'p uchraydi. Buzg'unchi firqalar tomonidan amalga oshirilayotgan xunrezliklar ommaviy axborot vositalari, ayniqsa, internet orqali ko'p namoyish etilmoqda. Jangarilar o'zlarining qabih maqsadi yo'lida internetdan ustalik bilan foydalanmoqda [5]. Mobil messenjerlar orqali video, rasm, audio, klip, matnli xabar almashish imkoniyati mavjud. Ijtimoiy media platformalarida Satanistlar, Aum Senrikyo sektasi, Soxta Salafiylar, Al-Muhajiron, Al-Qoida, ISHID kabi radikal g'oya tarafdorlarining keskin ruhdagi, insonni junbushga keltiradigan fikr hamda nutqlari mavjud. Aum Senrikyo sektasi yangi a'zolari jalb qilish, asosiy a'zolarga ezoterik ta'limotlarni berish uchun internetdan fodalangan. Satanizm messenjerlarning har xil turida mavjud. Bu harakat insonni

qurbonlikka keltirish, giyohvandlik, hokimiyatga nisbatan isyonkorlik, dinlarning mavjudligini tan olmaslik kabi radikal g'oyalarni messenjerlar orqali targ'ib qilib kelmoqda. Soxta Salafiylar jihod, hijrat, dorul-kufr g'oyalarini, ISHID jihod va virtual xalifalik, Al-Muhajiron jihod, xalifalik kabi radikal g'oyalarni keng targ'ib qilib jamiyat orasida fitnani avj oldirgan. Bunday g'oyalarga qarshi kurashishda turli bosqichlar tizimi ishlab chiqilgan.

Rivojlanayotgan aloqa texnologiyalari va mobil messenjerlarda ekstremistlarning radikallashuvi tobora muhim rol o'ynamoqda. Diskurs so'zi nutq, lingvistik faoliyat jarayoni, gapirish uslubini anglatadi [6]. Online ekstremizmning diskurs turlariga quyidagi asosiy turlar ko'rsatilgan. Propaganda, ya'ni targ'ibot videolari. Bunday videolar islom niqobi ostidagi ekstremistlarning asosiy qismi va o'ng-ekstremistik targ'ibotchilar tomonidan tarqatiladi. Ular ayniqsa yoshlarga murojaat qiladi. Ekstremistik guruhlar propaganda targ'ibotlarini (Instagram hikoyalari orqali), shuningdek videolarni Telegram va YouTube orqali tarqatadi. "Soxta yangiliklar" atamasi ataylab internetga siyosiy dezinformatsiya va soxta hisobotlarni maqsadli ravishda tarqatish. Soxta yangiliklar internetda juda tez tarqaladi. Ko'p sonli odamlarga tez yetib boradi. Bu siyosiy fikr orqali maqsadli manipulyatsiya o'tkazish uchun ishlatiladi. Soxta yangiliklar "ijtimoiy botlar" va "soxta ijtimoiy tarmoq profillaridan" tarqatiladi. "Hate Speech"lar kommunikativ hujumlarni anglatadi. Ba'zi ijtimoiy guruh a'zolari tomonidan irqchi, islomofobik, antisemitizm, nafratlanadigan, insonni junbushga keltiradigan xabarlar tarqatilishini anglatadi [7]. Veb-saytlar orqali terrorchilar uch xil auditoriyani qamrab oladi.

1) Joriy va potensial tarafdorlari. Terroristlarning veb-saytlari sotuvga qo'yiladigan narsalarni jumladan, futbol kalar, nishonlar, bayroqlar, videofilmlar va audiokassetalarni taklif etadi. Bu sotiladigan buyumlarda ularning g'oya va maqsadlari aks etgan bo'ladi. Ko'pincha, tashkilot o'z maqsadiga erishish uchun mahalliy tarafdorlari saytida mahalliy tilda faoliyat yuritadi. Bu saytlarda tashkilotning faoliyati, uning ittifoqchilari, raqobatchilari va uning ichki siyosati haqida batafsil ma'lumot berishadi.

2) Xalqaro jamoatchilik fikri. Bunda mahalliy tildan boshqa tillarda faoliyat yuritishadi. Ko'pgina saytlar bir nechta versiyalarni taklif qiladi. Masalan, ETA sayti kastiliya, nemis, fransuz, italyan va boshqa tillarda ma'lumotlarni taqdim etadi. MRTA sayti ingliz va ispan tillaridan tashqari yapon va italyan tillarini ham taklif qiladi. IMU sayti arab, ingliz va rus tillaridan foydalanadi. Xalqaro auditoriyalar uchun saytlar va tashkilot haqida asosiy ma'lumotlarni taqdim etadi. Ko'pgina saytlarning mazmuniga qaraganda, chet ellik jurnalistlarni jalb qilishga qaratilgan mavzularni o'z ichiga oladi.

3) Qarshi turuvchi jamoatchiligi. Terrorchilarga qarshi bo'lgan davlatlarga qaratilgan saytlar hisoblanadi. Saytlar muxolifotning xatti-harakatlari va sabablari to'g'risida aybdorlik tuyg'usini uyg'otish orqali dushmani ruhini tushirish uchun harakat qilayotganga o'xshaydi. Bu jarayonda ular, shuningdek, dushmanlarining davlatlarida jamoatchilik muhokamasini rag'batlantirishga intiladi. Ular jamoatchilik fikrini o'zgartirish va boshqaruv rejimini jamoatchilik tomonidan qo'llab-quvvatlashni susaytirishni xohlaydi [8]. Internet ko'p jihatdan terrorchi tashkilotlar faoliyati uchun ideal maydon hisoblanadi. Uning qulayliklarini quyidagida ko'rish mumkin:

- qulay foydalanish;
- senzura yoki boshqa turdagi davlat nazorati shakllari kam yoki umuman yo'q;
- butun dunyoga tarqalishi mumkin bo'lgan katta auditoriya;
- muloqotning anonimligi;
- tezkor axborot oqimi;

- arzon veb-saytni ishlab chiqish va saqlash;
- multimedia muhiti (matn, grafik, audio va videolarni birlashtirish qobiliyati va foydalanuvchilarga filmlar, qo'shiqlar, kitoblar, plakatlar va boshqalarni yuklab olishlariga ruxsat berish) [9].

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytganda, internetdan ma'lumot olish oson va qulayligi bilan ajralib turadi. Shuningdek O'zbekiston respublikasining "Axborot olish kafolatlari va erkinligi" to'g'risidagi qonuni, "Axborotlashtirish to'g'risida" gi qonuni, Jinoyat va Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodekslarida axborot erkinligini ta'minlash, qonunga xilof ravishda ijtimoiy ongga axborot vositasida ruhiy bosim o'tkazishga, davlat siri bo'lgan

ma'lumotlarni oshkor etish, qonunga xilof ravishda millatlararo va dinlararo totuvlikni buzishga qaratilgan, urush va zo'ravonlik hamda terrorizmni, milliy, irqiy, diniy adovatni uyg'otishni niyat qilgan, separatizm va aqidaparastlik g'oyalari bilan yo'g'rilgan g'oyalarni tarqatish qonun bo'yicha ma'lum javobgarlikka tortish belgilanganligi ta'kidlangan. Konstitutsiya va qonunlar har bir fuqaro uchun mo'tabar va muqaddas deb hisoblanishi kerak. Qonun faqatgina siyosatning ifodasi bo'lmasdan insonni tarbiyalaydigan beqiyos ma'naviy kuchlardan biri bo'lib hisoblanadi. Qonunga og'ishmay itoat qilgan jamiyatda demokratiya mustahkam va barqaror bo'ladi.

ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh. Qonun ustuvorligi va Inson manfaatlarini ta'minlash - yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – B. 24.
2. "Fighting Crime and Terrorism in the Age of Technology". The Brown Journal of World Affairs. 2018-07-30.
3. Khan, I. (2013). A Human Rights Agenda for Global Security. In CAHILL K. (Ed), History and Hope: The International Humanitarian Reader (pp.112-122). Fordham University Press.
4. "Terrorist groups recruiting through social media". CBC News. Retrieved April 5, 2012.
5. Muhammad A.Y. Internetdagi tahdidlardan himoya. – Toshkent: "Movarounnahr", 2016. – B. 290.
6. https://uz.info-4all.ru.Diskursiya_nima?.08/15/2017.
7. By Julian Ernst. Online extremism. – Germany: German Federal Criminal Police Office (Bundes-kriminalamt): Terrorism/Extremism Research Unit, 2018. – P.13.
8. Weimann G. How Modern Terrorism Uses the Internet. – Washington: United States Institute of Peace, 2014. – P.5
9. Weimann G. How Modern Terrorism Uses the Internet. – Washington: United States Institute of Peace, 2004. – P.7.